

ข้อควรรู้เกี่ยวกับการใช้ยาปฏิชีวนะ

พญ. พรพรรณ กุ์มานะชัย
สาขาวิชาโรคติดเชื้อและอายุรศาสตร์เขตร้อน
ภาควิชาอายุรศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล
สมาคมโรคติดเชื้อแห่งประเทศไทย

ยาปฏิชีวนะ หรือ แอนติไบโอติก (Antibiotic) คือ ยารักษาโรคที่เกิดจากการติดเชื้อโดยทั่วไปแล้วหมายถึงเชื้อแบคทีเรีย ปัจจุบันมีการใช้คำอื่นทดแทน คือ ยาด้านจุลชีพ หรือ ยาด้านจุลินทรีย์ (Antimicrobial) โดยยากลุ่มนี้จะใช้เมื่อแพทย์ให้การวินิจฉัย หรือ คาดว่าผู้ป่วยมีการติดเชื้อแบคทีเรียเท่านั้น ในสังคมไทยประชาชนทั่วไปมักเรียกยากลุ่มนี้เป็นยาแก้แสบทำให้เกิดความเข้าใจผิดว่าการใช้นี้จะทำให้โรคที่เป็นอยู่หายเร็วขึ้นเพราะยาจะไปรักษาหรือแก้การอักเสบซึ่งเป็นความเข้าใจผิด ยาปฏิชีวนะที่เป็นที่คุ้นเคยและผู้ป่วยมักซื้อใช้เองได้แก่ อะม็อกซิซิลลิน (amoxicillin) อ็อกเมนดิน (augmentin) นอร์ฟลอกซาซิน (norfloxacin) เตตราไซคลิน (tetracycline) อะซิโทรมัยซิน (azithromycin) เป็นต้น

ทำไมจึงต้องมีความรู้เกี่ยวกับการใช้ยาปฏิชีวนะ

ยาทุกชนิดมีทั้งประโยชน์ในการรักษาโรคและมีโทษจากผลข้างเคียงของยา นอกจากนี้ยังเพิ่มปัจจัยเสี่ยงต่อการแพ้ยาต่างๆที่ไม่จำเป็นต้องใช้ยาปฏิชีวนะและเมื่อใช้ไม่ถูกต้องจะก่อให้เกิดโทษต่อผู้ป่วย ได้แก่ 1. ต้องได้รับผลข้างเคียงจากยาไม่ว่าจะเป็น อาการคลื่นไส้ อาเจียน ท้องเดิน เวียนศีรษะ 2. โรคไม่หาย 3. อาจเกิดการแพ้ยาที่ไม่จำเป็นต้องใช้ 4. เชื้อแบคทีเรียประจำถิ่นซึ่งมีอยู่ได้ในร่างกายเป็นปกติคือต่อยาที่ใช้ ข้อสำคัญ ผู้ป่วยต้องจ่ายเงินค่ายาสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายต่างๆที่ไม่มีความจำเป็นต้องใช้นี้

เมื่อไรที่ต้องใช้หรือไม่ต้องใช้ยาปฏิชีวนะ

เมื่อแพทย์ให้การวินิจฉัย หรือ คาดว่าผู้ป่วยมีการติดเชื้อแบคทีเรียเท่านั้น หมายความว่าก่อนใช้ยาปฏิชีวนะต้องพบแพทย์และต้องได้รับการตรวจวินิจฉัยโดยละเอียด พบว่ากลุ่มโรค 3 กลุ่ม ที่ไม่จำเป็นและไม่ควรใช้ยาปฏิชีวนะแต่มีอัตราการใช้ยาปฏิชีวนะสูงมากได้แก่ 1. ไข้หวัด เจ็บคอ 2. ท้องเสีย 3. แผลเลือดออก โดยกลุ่มโรคเหล่านี้มากกว่าร้อยละ 80 ไม่มีสาเหตุมาจากการติดเชื้อแบคทีเรีย การรักษาส่วนใหญ่เป็นการรักษาตามอาการ ประคับประคอง และการให้คำแนะนำผู้ป่วย เช่น ดื่มน้ำมากๆ พักผ่อนให้เพียงพอ งดน้ำมูก งดน้ำเย็น ไข้หวัด เจ็บคอ การใช้ยาลดอาการทอนซิลและการดื่มน้ำเกลือแร่กรณีท้องเสีย และ ในกรณีแผลเลือดออก การดูแล

รักษาแผลตามที่แพทย์นัดและป้องกันไม่ให้แผลโดนน้ำเป็นการรักษาที่สำคัญที่สุด เป็นต้น แต่พบว่าผู้ป่วยส่วนใหญ่ มักร้องขอยาแก้ปวดเมื่อมีอาการเป็นนานกว่า 3 ถึง 7 วัน เมื่อเสมหะหรือน้ำมูกเป็นสีเขียวข้น หรือถ้าเป็นกลุ่ม ท้องเสียก็จะขอยาปฏิชีวนะเมื่อมีอาการถ่ายเหลวหลายครั้งเกิน 2 วัน หรือ เมื่ออาหารปวดเมื่อยตัว หรืออาการไข้ ที่ยังไม่หาย ยิ่งไปกว่านั้นการซื้อยาเองตามร้านขายยาก็กว้างขวางมากยิ่งทั้งผู้ขายยาที่ไม่ใช่แพทย์ก็จะจ่ายยาให้ตามที่ผู้ป่วย ต้องการจึงทำให้เกิดการใช้ยาปฏิชีวนะโดยไม่จำเป็นกันเป็นวงกว้าง

ควรปฏิบัติอย่างไรเมื่อต้องใช้ยาปฏิชีวนะ

เมื่อแพทย์ได้ทำการตรวจโดยละเอียดและให้การวินิจฉัยว่าเป็นโรคที่มีการติดเชื้อแบคทีเรียแล้วและผู้ป่วย จะต้องได้รับการรักษาด้วยยาปฏิชีวนะ ผู้ป่วยควรแจ้งแก่แพทย์ทุกครั้งหากเคยมีประวัติแพ้ยา ยาปฏิชีวนะ มีทั้งใน แบบรับประทานและแบบฉีด ผู้ป่วยควรซักถามทำความเข้าใจเกี่ยวกับยาที่ต้องใช้ ได้แก่ 1. ต้องได้รับยานานเท่าไร 2. ต้องรับประทานยาอย่างไร ก่อน หรือ หลังอาหาร 3. มีข้อห้ามอย่างไรระหว่างใช้ยานี้ เช่น ห้ามใช้ยาใดร่วม ห้าม รับประทานนมหรืออาหารชนิดใด เป็นต้น 4. ยาที่จะได้รับมีผลข้างเคียงอย่างไร หากเกิดอาการใดขึ้นที่ควรต้องรีบ มาพบแพทย์ เป็นต้น เมื่อผู้ป่วยใช้ยาปฏิชีวนะแล้วต้องใช้ต่อเนื่องจนครบตามที่แพทย์พิจารณา บ่อยครั้งพบว่าผู้ป่วย หยุดใช้ยาเมื่ออาการดีขึ้นซึ่งจะมีผลเสียอาจทำให้โรคกลับเป็นซ้ำหรือเกิดผลแทรกซ้อนที่รุนแรงจากการติดเชื้อ แบคทีเรียที่ยังรักษาไม่หายดี

ข้อควรระวังที่สำคัญ คือ อาการแพ้ยา หากผู้ป่วยมีอาการแพ้ยา ได้แก่ ผื่นทุกชนิด ปากบวม ตาบวม แน่น หน้าอก หายใจมีเสียงวี๊ด ควรรีบหยุดยาและมาพบแพทย์ทันทีโดยไม่จำเป็นต้องรอนานเพียงเพื่อกลับไปพบแพทย์ คนเดิมหากฉุกเฉินและไม่ควรปรับยาเอง ข้อสำคัญผู้ป่วยต้องนำยาที่รับประทานอยู่ทั้งหมดพร้อมซองหรือชื่อยาไป ให้แพทย์ด้วยไม่ควรนำไปแต่เม็ดยา หากเป็นยาฉีดก็ให้นำใบฉีดยาซึ่งจะมีชื่อยาไปให้แพทย์ด้วย

ปัจจุบันมีความพยายามให้ความรู้ประชาชนและแพทย์ทั่วไปเพื่อให้เกิดการใช้ยาปฏิชีวนะอย่าง สมเหตุสมผลเพื่อลดผลเสียและความสิ้นเปลืองจากการใช้ยาปฏิชีวนะโดยไม่จำเป็น

**แผลเลือดออกขนาดนี้...
ทำไมไม่ให้ยาปฏิชีวนะ**

❖ ถ้าแผลไม่สัมผัสสิ่งสกปรก ขอบเรียบ ล้างแผลอย่างถูกวิธี และดูจากเราแข็งแรงดี เช่น ไม่เป็นเยื่อหุ้ม เยื่อขาว ก็ไม่ต้องใช้ยาปฏิชีวนะ ที่สำคัญอย่าให้แผลโดนน้ำ (อย่างน้อย 3 วัน หรือ ตามหมอสั่ง) รักษาบริเวณแผลให้สะอาด ไปหาหมอตามนัด หรือทำแผลเองอย่างถูกวิธี เพียงเท่านี้ แผลก็หายเองได้

❖ ยาปฏิชีวนะไม่ช่วยป้องกันการติดเชื้อ ไม่ช่วยให้แผลหายเร็วขึ้น การรักษาความสะอาดของ แผลให้ดีก็เพียงพอที่จะทำให้แผลหายได้ แต่ถ้าแผลฉีกขาดลึก ต้องรีบไปหาหมอทันที

**โทษจากการใช้ยาปฏิชีวนะ
อย่างไม่เหมาะสม**

จน โรคบางอย่างหายได้เอง ไม่ต้องเสียเงิน ซื้อยา ทำให้สิ้นเปลือง จึงไม่ควรซื้อยาปฏิชีวนะ กินเอง

แพ้ การใช้ยาปฏิชีวนะอาจเกิดผลข้างเคียง เช่น คลื่นไส้ ท้องเดิน มีผื่นคัน หรือรุนแรงถึงขั้นเสียชีวิต จึงไม่ควรใช้ยา ปฏิชีวนะอย่างพร่าเพรี

ดื้อยา ถ้าเชื้อดื้อยาทำให้ต้องกินยา ดื้อนยาเรื่อยๆจน แผลงั้น สุดท้ายยาอะไร ก็รักษาไม่หาย

โครงการส่งเสริมการใช้ยาอย่างสมเหตุสมผล
สนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข และองค์การเภสัชกรรม
ติดต่อสายด่วน โทร. 02-5907155 โทรสาร 02-5907185
e-mail: rational-use@notmail.com ธันวาคม 2551

**3 โรครักษาได้
ไม่ต้องใช้ยาปฏิชีวนะ**

ไข้หวัดธรรมดา
ไม่กิน ไม่แพ้ ไม่ดื้อยา

Antibiotics Smart Use
Rational Use of Antibiotics